

Hume (sms-versjonen)

Ontologi:

Naturalisme – naturen er alt som finnes og mennesket er en del av den. Dette innebærer at alle metafysiske forklaringer avvises til fordel for kausalforklaringer.

Epistemologi:

Empirisme – all kunnskap må forankres i erfaringen.

Etikk:

Deskriptiv etikk – moralfilosofiens oppgave er å gi en beskrivelse av hvordan normative begreper brukes.

Kvinnesynt:

Kvinner har fra naturens side visse egenskaper som kan foredles til dyder gjennom oppdragelse og bruk av sosiale normer. Formålet med dydenes er å forme kvinnen på en måte som er i allmennhetens interesse.

Humes grunnbegreper

PERSEPSJONER			
SANSE- INNTRYKK/ YTRE INNTRYKK	IDEER		REFLEKSJONS- INNTRYKK/ INDRE INNTRYKK
	Hukommelses- ideer	Forestillings- ideer	Følelser og vanemessige reaksjoner
enkle/ sammensatte	enkle/ sammensatte		

<i>ORIGINALER</i>	<i>KOPIER</i>	<i>ORIGINALER</i>
-------------------	---------------	-------------------

Begrepsforklaringer

Persepsjoner: Ideer (oppfatninger) og ytre og indre inntrykk (fornemmelser)

Sanseintrykk: Erfaringer

Ideer: Tanker/forestillinger og minner

Refleksjonsinntrykk: Tilvendte og naturlige reaksjoner (vaner, forventninger) og følelser (behag, ubehag)

Sanseintrykk gir opphav til ideer som utløser refleksjonsinntrykk. Både de ytre inntrykkene og de indre inntrykkene er *originale* og livaktige opplevelser, mens ideene alltid bare er bleke *kopier* av inntrykkene.

Både inntrykk og ideer kan være **enkle** eller **sammensatte**. For eksempel er saltsmak et enkeltinntrykk, mens smaken av fårrikål er et sammensatt inntrykk. Tanken på noe salt er en enkel idé, mens tanken på fårrikål er en sammensatt idé. Og det førstnevnte er alltid mer livaktig enn det sistnevnte.

Humes prosjekt

Ideer som ikke har sitt opphav i et sanseintrykk eller som ikke utløser et naturlig refleksjonsinntrykk er fantasifostre og bør avsløres som det. Hume nevner *gullfjell*, *substanser*, *Gud* og *jeget* som eksempler på slike ideer. Men hva med *kausalitet*? Er det noe erfarbart eller er det som de øvrige ideene ovenfor bare en (mer eller mindre) nyttig fiksjon?

Humes årsaksanalyse

<i>PROBLEMET</i>		<i>LØSNINGEN</i>
SANSEINNTRYKK	ÅRSAKSFØRESTILLINGEN	REFLEKSJONS- INNTRYKK
√	A før B	Medfødt tilbøyelighet til vanedannelse
√	A berører B	
X	A er nødvendig forbundet med B	

Hume gir to definisjoner av årsaksbegrepet:

1. En ting som blir fulgt av en annen, slik at alle de ting som ligner de første, blir fulgt av ting som ligner den andre. Eller med andre ord: slik at hvis den første ting ikke hadde eksistert, hadde heller ikke den siste eksistert.
2. En ting fulgt av en annen og hvis forekomst alltid bringer tanken hen på den andre.

Den første definisjonen omhandler den ytre verden, mens den andre fokuserer på hva som skjer i vår bevissthet når vi observerer at en hendelse regelmessig etterfølges av en annen.

”Vi kan betrakte forholdet mellom årsak og virkning fra det ene eller det andre av disse synspunkter, men utover disse har vi ikke noen forestilling om det”.

Hume mener med biljardkuleeksempelet å ha vist at vår fornuft ikke er i stand til å oppdage hva det er som forbinder årsaker med virkninger, og dermed også at det er grunn til å være skeptisk til fornuftens rolle i all vitenskapelige erkjennelse. Vitenskapen må derfor, ifølge Hume, forankres i erfaringen.

To problemer og én løsning

1. Induksjonsproblemet: Det å generalisere fra ett eller flere enkelttilfeller:

P1: Kule B flyttet seg da kule A traff den

K: Kule B kommer alltid til å flytte seg hvis A treffer den

Dette er ikke gyldig uten følgende tilleggsantagelse – den såkalte uniformitetstesens (P2):

P1: Kule B flyttet seg da kule A traff den

P2: Fremtiden ligner alltid på fortiden/alt blir som det var

K: Kule B kommer alltid til å flytte seg hvis A treffer den

2. Uniformitetstesens er ikke et fornuftsprinsipp som er selvnynnsende sant, og den kan heller ikke støttes av sanseerfaringer, all den tid fremtiden ennå ikke eksisterer. Altså har uniformitetstesens ingen objektiv gyldighet.

Løsningen

Hume gir en naturalistisk og psykologisk forklaring på vår tilbøyelighet til å tro på *nødvendige* forbindelser der det bare observeres *regelmessigheter*. Dette gjøres ved å trekke inn vår medfødte tilbøyelighet til vanedannelse, som er en *følelsmessig* reaksjon på våre erfaringer. Derfor *tror* vi at fremtiden vil ligne på fortiden til vi eventuelt får nye erfaringer som tilsier at det ikke er slik.

Humes moralfilosofi

Problemet

”Den menneskelige forstandsvirksomhet inndeles i to typer – jevnføringen av begreper og dommer om faktiske forhold.”

Matematikken handler om forholdet mellom matematiske begreper, mens det i naturvitenskapen felles dommer om faktiske forhold. Og i begge tilfeller spiller vår forstand en viktig rolle.

Så ”dersom det moralsk gode kunne oppdages av forstanden, så måtte det være et objekt for én av disse virksomheter.”

Men, ifølge Hume, kan ikke moral ha med *relasjoner mellom begreper* å gjøre, for da ville det ikke være noen moralsk forskjell mellom en eiketrespises fortrenkning av sitt opphav og et fadermord, siden relasjonen er den samme i begge tilfellene.

Men moral kan heller ikke ha med *kjensgjerninger* å gjøre: ”La oss ta en hvilken som helst handling som du kaller moralsk ond, for eksempel overlatt drap. Undersøk den fra alle sider, og se om du kan finne den kjensgjerning eller faktisk eksisterende ting som du kaller det *moralsk onde*.

Løsningen

Moraleen har, ifølge Hume, med forholdet mellom *indre kjensgjerninger* og *ytre objekter* å gjøre - den har med forholdet mellom våre *følelsmessige reaksjoner* på *ytre objekter* å gjøre.

"Det onde unnflyr deg alltid så lenge du betrakter objektet. Du kan først finne det når du vender din refleksjon innover i ditt eget bryst og finner en følelse av misbilligelse som der reiser seg mot denne handling. Her er en kjensgjerning; men den er et objekt for følelsene, ikke for fornuften. Den ligger i deg, ikke i objektet."

Moraleen er derfor nærmere beslektet med kunst og estetikk enn med naturviteskap og matematikk. Mens viteskapen handler om hva som er sant og usant, har moraleen bare med smak og behag å gjøre.

Skjematisk om fornuft og følelser

Fornuftens roller	Eksempler fra fysikk og matematikk	Fornuftens dom	Følelsenes dom
Felle dommer om faktiske forhold	Faller legemer som slippes på jorden?	All erfaring tyder på det	Ja, det er man vant til å tro
Sammenligning av begreper	Er $2+1=3$?	Hvis $1+1=2$, må $2+1=3$	Vet ikke

Fornuftens roller	Eksempler fra etikken	Fornuftens dom	Følelsenes dom
Felle dommer om faktiske forhold	Er overlagt drap galt?	Vet ikke	Ja
Sammenligning av begreper	Hva er forskjellen på en eiketrespires fortrenkning av sitt opphav og et fademord?	Det er ingen forskjell siden relasjonen er den samme i begge tilfeller	Det første er moralsk sett irrelevant, mens det siste er galt

Moralens naturalistiske grunnlag

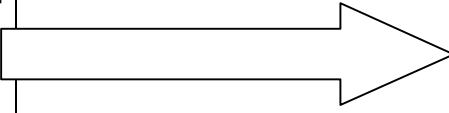
PROBLEMET		LØSNINGEN
YTRE HENDELSE	MORALSKE DOMMER/ PERSEPSJONER I SINNET	VÅR MORALSKE SANS - SYMPATIFØLELSEN
ET OVERLAGT DRAP	AKTØREN ER LASTEFULL	FØLELSE AV UBEHAG/MISBILLIGELSE
EN HJELPER EN ANNEN	AKTØREN ER DYDIG	FØLELSE AV BEHAG/BILLIGELSE

Deskriptiv etikk og den naturalistiske feilslutningen

Humes etikk må karakteriseres som en *deskriptiv* etikk, fordi den bare synes å ha som mål å beskrive hvordan og forklare hvorfor vi gjør bruk av begreper som moralsk/umoralsk og dydig/lastefull.

De moralske begrepene har sin rot i våre *følelser*, på samme måte som vår årsaksforestilling har det, men disse følelsene berettiger oss ikke til å si at de moralske dommer de gir opphav til er sanne eller gyldige (like lite som vår vanemessige og følelsmessige reaksjon på regelmessigheter i naturen berettiger oss til å hevde at det finnes lovmessigheter i naturen).

Å slutte fra det *faktum* at vi føler billigelse eller misbilligelse overfor en handling til at denne handlingen *burde* eller *ikke burde* vært begått, er å foreta det som ofte kalles *den naturalistiske feilslutningen*. Og denne feilslutningen mener Hume man bør akte seg vel mot å begå.

Handling	Deskriptiv dom	Den naturalistiske feilslutningen	Normativ dom
Overlagt drap	Jeg misbilliger og fordømmer handlingen		Overlagt drap er <i>galt</i> og handlingen <i>bør</i> fordømmes

Er Hume naturalist eller moralist?

Det å sette merkelappen *deskriptiv etikk* på Humes moralfilosofi er imidlertid ikke helt uproblematisk. Det er nemlig mulig å tillegge Hume den oppfatningen at man i moralske spørsmål bare kan stole på de følelser man har når man ikke selv er part i saken og bare er en desinteressert tilskuer eller en upartisk dommer.

Humes etikk blir *normativ* hvis han hevder at det bare er når man er upartisk at følelsen av for eksempel billigelse overfor en handling fungerer som et moralsk kompass. Den som føler velbehag ved andres lidelse vil da enten avskrives som partisk eller tilskrives et unaturlig følelsesliv, og ikke lenger være moralsk meningsberettiget.

Men da har Hume gjort *naturen* til *normgiver* og den *upartiske dommeren* til et *ideal*, og må mene at den som handler *i overensstemmelse med vår naturlige sympatifølelse* også handler *rett*. Dette kan han imidlertid ikke gjøre uten selv å begå den naturalistiske feilslutningen han advarer mot.

Gjelsvik: "Kanskje sprenges [Humes] eget naturalistiske program innenfra ved innføringen av den idealiserte tilskuer."

Humes kvinnesyn

Hume ønsker å finne en forklaring på det faktum at kvinner i hans samtid oppfordres til være kyske og tilbakeholdne. Forklaringen han finner knytter kravet til kyskhets til både mannens interesser og til samfunnsnytteten.

Om kyskhhet og tilbakeholdenhet

KJØNN	NATUR	DYDER	FORMÅL
Kvinner...	...har en viss <i>tilbøyelighet</i> til kyskhhet og tilbakeholdenhet, men de har <i>sterke drifter</i> og er <i>korttenkte av natur...</i>	...og må derfor formes til <i>kyskhhet og tilbakeholdenhet</i> ved hjelp av skamfølelse...	...for å ivareta allmennhetens interesse.
Menn...	...har et <i>beskyttelsesinstinkt...</i>	...som krever at kvinner må formes til <i>kyskhhet og tilbakeholdenhet...</i>	...for å gi menn sikkerhet for at barna de forsørger er deres egne.
Menn...	...er ikke nødvendigvis modige av <i>natur...</i>	...så menn må oppfordres til <i>mot</i> gjennom æresbevisninger...	...av hensyn til allmennhetens interesse.
Kvinner...	...har, som menn, en <i>drift</i> til å videreføre arten...	... <i>som ikke må kveles av overdreven kyskhhet...</i>	...hvis menneskeheden skal bestå.
Kvinner og menns...	... <i>seksuelle drifter...</i>	...kan imidlertid ikke tilfredsstilles i like stor grad. Kvinner må være mer <i>kyske og tilbakeholdene</i> enn menn...	...fordi menns tilfredsstillelse ikke er like potensielt samfunns-skadelig som kvinners.